

Prisiminimai apie Sausio tryliktąją

(Iš žurnalo „Veidas“, 1994 m., Nr. 2, 3, 4, 5)

Kalbasi

Buvę ministrai:

R. Sikorskis

V. Antanaitis

A. Nasvytis

Buvęs Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo pirmininkas

V. Landsbergis

(Tekstas neredaguotas, be komentarų)

Tėvynės Sąjunga
2006

UDK 323(474.5)
Pr-104

ISBN 9955-568-25-9

Prisiminimai apie Sausio tryliktąją

R.Sikorskis: Susirinkom pas Jus (V.Landsbergiui) sausio tryliktąją, jau buvo išaušę. Prunskienės kabinetą mes ten truputį „pavarkėm“. Kas ten dar buvo likę, tai mes nebepalikom. Nors ten nedaug ko ir bebuvo, o Šimėnas dar nieko nebuvo įsigijęs.

V.Landsbergis: Nebepalikot, sakot... Tai ką, ligi tol galvojot, kad ji dar sugrįš?

R.Sikorskis: Tarp kitko, ji atvyko dar tą pačią naktį. Paryčiui atvažiavo ir pranešė, kad Šimėnas dingęs.

V.Antanaitis: Įdomiausia, kad ji žinojo mašinos, kuri Šimėną paėmė, numerį, vairuotojo pavardę... Aš galvoju – iš kur ji per valandą kitą galėjo tai sužinoti...

R.Sikorskis: Mes tai sužinojom iš Parlamento radijo, taip pat žinojome ir apie naujai priimtus sprendimus.

A.Nasvytis: Regis, ji ir atsirado tuo metu. Mes su Kuoliu buvom išėję į Aukščiausiąją Tarybą ir iki mūsų išėjimo jos nebuvo. Išėjom apie pusę šešių.

R.Sikorskis: O mes išėjom po Jūsų.

A.Nasvytis: Ne, mes grįžom Jūsų pasiimti. Butkevičius ir apsaugą davė. Dvylika vyrų ėjo ilgais skvernais.

R.Sikorskis: O minia šaukė – matai, ir Sikorskis atėjo prie Parlamento! Galvojo, kad manęs nebus...

Aš jau seniai jaučiau, kad tai įvyks, kad Kremlius tokią akciją turi padaryti. Kai mes išėjom iš Ryžkovo 1990 metų lapkričio 10, ten buvo aišku, kad tokia akcija bus... Ir Prunskienei sakiau – mums liko gyventi gal pora mėnesių... Nes mes nesutikom įeiti į Sąjungos biudžetą ir planą, ir viskas...

V.Antanaitis: Aš kelias dienas prieš tai buvau Švedijoje, tai švedai žinojo, jau laukė. Jau nuo pat Kalėdų nuolat klausinėjo – ko Jūs čia sėdit užsienyje?

V.Landsbergis: Iš tikro ir čia mes visi jautėme ir pasikalbėdavom. Dar apie gruodžio vidurį kažkokia proga pasakiau – kažgi ar mes sulauksim Kalėdų... Iš tikrųjų buvo tokia nuotaika... Ir po to, kai man buvo papasakota, koku stiliumi Maskvoje jie kalbėjo, kaip grūmojo...

R.Sikorskis: Taip, diktatorišku stilium...

V.Landsbergis: Aš perpasakojau poniai Tečer ir ponui Bušui, kad sovietai yra nusiteikę tikrai labai agresyviai ir kad jų grasinimai netušti. Ir kad mums reikia kokios nors apsaugos. Tuo metu kaip tik vyko konferencija Paryžiuje, ir aš ponios Tečer prašiau, kad mus užtartų, kad mes ten galėtume dalyvauti nors kaip svečiai... Jinai pažadėjo. Bet kai atvažiavo Gorbačiovas, ir Prancūzija sutiko mus iš konferencijos išmesti, tai jau buvo blogas ženklas... Nors vargu ar tai būtų ką nors pakeitę; veiksmai jau buvo paruošti ir gerai sukoordinuoti su karo veiksmų pradžia Persų įlankoje.

R.Sikorskis: Taip, sovietams tai buvo vienintelė patogi proga... o prancūzai mat juos palaikė... Oi įdomūs tie Vakarų politikai...

V.Landsbergis: Įdomių aplinkybių buvo ir čia. Jau išvakarėse, prieš pat Naujuosius metus, Aukščiausioji Taryba svarstė šešių punktų nutarimą dėl kainų pakėlimo... Nors ir labai smarkiai priešinantis kairei ir centrui, vis dėlto vieną punktą priėmėme – kad Vyriausybė pati negali pakelti kainų – taip, kaip yra pasakyta – nesupažindinus visuomenės, neparuošus kompensacijų...

Bet nuojauta buvo. Juk mes turėjom atostogų išeiti dviem savaitėm, o paskui paskutiniu momentu susitarėm, kad daugiau

kaip savaitei negalima jokių būdu... Sausio aštuntąją turėjom susirinkti. Aišku, jei būtume nutarę susirinkti ir penkioliktąją, vis tiek po kainų pakėlimo būtų reikėję ekstra šaukti... Mes juk žinojom – Alksnis Rygoje buvo atvirai pasakęs, kad jie jau pasiruošę, tik laukia kainų pakėlimo.

R.Sikorskis: Kai buvo svarstomos kainos, aš gulėjau ligoninėj, ir niekas mano nuomonės neklausė. Apie tai geriau turbūt kiti ministrai žino...

A.Nasvytis: Svarstymai buvo... Bet kaip analogas buvo rodos Estija ir Latvija, kur kainos jau buvo pakeltos... Be to, turint galvoje tautinę sudėtį – juk ten pakėlus kainas nieko esminio neįvyko...

R.Sikorskis: Bet ar jie tiek pakėlė?

A.Nasvytis: Ponia Jusevičienė įrodinėjo ir lygino papunkčiui su Latvija ir Estija – vos ne tas pats.

R.Sikorskis: Latviai ir estai mus labai spyrė kainas kelti. Aš, tarp kitko, niekad nesutikau, kad mes toje srityje turim eiti koja kojon su jais. Bet manęs niekas neklausė, net į posėdį nepakvietė. Brazauskas dabar sako, kad aš tuo metu pasislėpiau... Bet nė vienas mano kolega taip pat man nepaskambino... Aš gulėjau ligoninėj su bronchitu ir nedidele aritmija, turėjau palatoj kostiumą ir galėjau bet kuriuo momentu šokti į mašiną ir važiuoti. Na, manau, jeigu aš Jums nereikalingas, tai pražūkit... Aš jaučiau, kad pražus ta Vyriausybė. Bet vis tik keista, jeigu premjeras ir du vice-premjerai nemato jokio reikalo su finansų ministru pasitarti. Tai mane šiek tiek įžeidė. Juo labiau, kad aš ir raštą parašiau, kad reikia kelti kainų tuo metu... Jie menki politikai buvo... šioj srity.

A.Nasvytis: Bet aš neatsimenu, kad šis raštas MT bent perskaitytas būtų.

R.Sikorskis: Nes niekas jo neparodė... Raštas buvo įteiktas ir Prunskienei, ir Parlamentui... ir Landsbergiui turbūt neparodė? Kažkur nusimetė ir tiek. Aš parašiau, kad reikia palaukti, pasidairyti – ką Maskva darys... Politinė padėtis Lietuvoje irgi absurdiška – Omonas užiminėja rūmus, o mes kainas keliam. Ir „Alfa“ paskiau atskrido – juk tai neatsitiktiniai dalykai... Kai per radiją išgirdau, kad jau atskrido „Alfa“, iškart kostiumą ant durų pasikabinau. Šimėnas buvo sakęs, kad tą naktį miegosim ramiai, o aš grįžęs sakiau priešingai – šita naktis rami nebus... Ir iš tikro – pusantros valandos nusenūdom, ir prasidėjo...

A.Nasvytis: Mane, kaip labai patiklų žmogų, apgavo delegacijos atvykimo istorija. Aš prisimenu vieną faktą – prieš mūsų vakarinį posėdį, po kurio mes nuvažiuovom pas Kozyrovičių valgyt kibinų. Aš vis į „Neringą“ užbėgdavau kavos atsigert... Ten sutikau vieną pažįstamą anglą, kuris ir klausia – na, ministre, į kurią pusę dabar reikalai kryps? Aš jam ir sakau – rytoj atvažiuoja Maskvos delegacija, atrodo, kad viskas turi būti gerai...

R.Sikorskis: Na, bet Jūs, kai buvot posėdyje sausio šeštąją, žinojot, kad Parlamentas nesutinka kainas kelti... Kaip Jūs galėjot svarstyti tą pakėlimą ir leisti Brazauską su Prunskiene į Televiziją, kol Parlamentas Jums to neleido... Jums tą Parlamento nutarimą iš viso paskelbė ar ne?... Taigi Jus apmulokino, jeigu tai nutylėjo... Gal jis iš viso nepasiekė Vyriausybės?

A.Nasvytis: Gal ir nepasiekė...

R.Sikorskis: Nuo gruodžio 28 dienos iki Trijų karalių buvo šiek tiek laiko, galėjo pasiekti Vyriausybę, kaip Jums atrodo?

A.Nasvytis: Bet posėdyje dalyvavo Parlamento komisijų pirmininkai...

R.Sikorskis: Na ir kas... Jie juk negali Parlamento sprendimo pakeisti... Antanavičius su Rudziu – tai dar ne Parlamentas... Jie

tik savo nuomonę galėjo pasakyti – kad šią kainų kėlimo akciją palaiko. Matot, kaip įdomu išeina. Parlamente socialdemokratai priešinosi nutarimo priėmimui, ar ne?

V.Landsbergis: Jie buvo už kainų paleidimą, bet liko mažumoje...

R.Sikorskis: Čia įdomus kazusas, kai Parlamento mažuma Vyriausybei rekomenduoja priimti Parlamente atmestą potvarkį...

A.Nasvytis: Jie galėjo būti ir specialiai pakviesti iliuzijai sudaryti – neva tai – Parlamento delegacija...

V.Landsbergis: Man atrodo, kad čia galėjo būti ir kitokia strategija, ne tik užsispyrimas... Nes, jei atsimenat, nuo vasaros buvo pradėta tokia akcija, siekianti supriešinti Parlamentą ir Vyriausybę. Vasarą buvo ir tas garsusis inteligentų pareiškimas, kad Vyriausybė gera, o Parlamentas blogas. Kad reikia ruošti naujiems Seimo rinkimams, atseit jau tas Parlamentas savo padarė. O Vyriausybė tegu toliau vykdo savo politiką. Ir kulminacija buvo sausio aštuntąją Parlamente. Kainos pakeltos, Parlamentą šturmuoja minia...

R.Sikorskis Kažkodėl ne Vyriausybę, o Parlamentą... Tai irgi įdomu...

V.Landsbergis: Nes buvo aišku – ką reikia nuverst. Taip, kaip vasarą skelbiant minėtąjį pareiškimą, blogoji pusė buvo aiškiai nurodyta – blogas Parlamentas. Sausio aštuntąją Parlamente buvo tokia scena – aš siūlau balsuoti, kad atšauktų kainų pakėlimą... Prunskienė Maskvoj, Vyriausybei vadovauja Brazauskas. Jis paragino ministrus išeiti – jeigu Parlamentas atšaukia mūsų nutarimą, mes išeinam iš Aukščiausiosios Tarybos!

R.Sikorskis: Įdomus kovos šūkis...

V.Landsbergis: Aš tada kreipiausi tiesiai į ministrus: ponai ministrai, Jūs prisiekėt Lietuvos Respublikai... Kad ir kas Jus ragintų ką daryti, Jūs nepamirškite savo priesaikos... Ir ministrai neišėjo...

R.Sikorskis: Manęs tada nebuvo... O pats p.Brazauskas?

V.Landsbergis: Jis bandė išeit, bet pamatęs, kad eina vienas, grįžo atgal...

R.Sikorskis: Šito štricho nežinojom.

(„Veidas“, 1994, Nr. 2, p. 10-11)

V.Landsbergis: O sausio 10-ąją mes jau gavom Gorbačiovo ultimatumą, reikalaujantį pripažint, kad Lietuvoje veikia sovietų konstitucija.

R.Sikorskis: Ar tai buvo Jums adresuota?

V.Landsbergis: Ne, aš buvau blogas... Tai buvo kreipimasis į Tarybų Lietuvos žmones ir AT... ir kai AT ultimatumą atmetė, 11 dieną jau užimami Spaudos rūmai, paskui KA departamentas Viršuliškėse ir t.t.

V.Antanaitis: Mano įspūdis, kad viskas buvo daroma stichiškai, be jokios sistemos. Tarsi nevykusi saviveikla. Sausio 12-osios vakare, kai mašina atvažiavo manęs iš namų paimti – lekia ji per miestą, na galvoju, jei kryžkelėse stovės kariškiai, nepravažiuosim, vadinasi, jau viskas. Pralėkėm Antakalnio kryžkelę, ties Petro ir Povilo bažnyčia – nė vieno kariškio, pravažiuojom centrą – nė vieno kariškio. Niekas nesulaikė. Žodžiu – viskas buvo ruošta, bet neparuošta iki galo. Nebuvo detalios programos ar ką...

V.Landsbergis: Gali būti, kad tikslas buvo pirmiausia atkirsti ryšius ir paskelbti, kad įvyko perversmas, kad jau nauja valdžia, priblokšti visus žmones.

A.Nasvytis: Priblokšti susirinkusius žmones – kad jau viskas baigta, galit skirstytis namo.

V.Landsbergis: O paskui dar išvaikyti Parlamentą. Vyriausybę galbūt jie būtų net palikę.

V.Antanaitis: Prie Vyriausybės rūmų praktiškai nieko nebuvo.

R.Sikorskis: Kaip nebuvo, buvo ant šaligatvio kelios eilės žmonių.

A.Nasvytis: Nepamirškite to Vyriausybės pseudošturmo... Kodėl aš iš vonios šlapias iššokau, ir sūnus per visus šviesoforus mane atvežė į Vyriausybės rūmus...

R.Sikorskis: Tai kas ten darė?

A.Nasvytis: Per tvorą keli civiliai apsirengę chuliganai veržėsi į Vyriausybės rūmus. Savanoriškoji apsauga tai pamatė ir tris iš jų sugavo, kiti pabėgo.

R.Sikorskis: Tai galbūt buvo kokia nesuderinta, savanoriška akcija?

A.Nasvytis: Ne, tai buvo viso plano dalis. Juos sugavo, aš atvažiuavau; kokią valandą buvau vienintelis. Apie 11 valandą... Per radiją pranešė, kad šturmuojami Vyriausybės namai. Sūnus tai išgirdo, ir man pasakė, aš dar buvau vonioj. Sakau, važiuojam. Ir tikrai – pamačiau – jau žmonės bėga prie Vyriausybės rūmų, o po medžiais laksto neaiškūs žmogeliai, kurie, matyt, ir buvo sugalvoję šią akciją. Atakavo iš kelių pusių, bandė perlipti per tvorą.

V.Antanaitis: Bet, Algi, rimtai tai nepuolė. Rūmus, jei būtų norėję, būtų užėmę nors ir 10 omonininkų. Akivaizdžiai šių rūmų buvo neplanuota užimti...

V.Landsbergis: Aš manau, kad Vyriausybės išvaikyti jie nenorėjo... Jie galėjo „sužaišt“ su ta Vyriausybe. Svarbiau jiems buvo išvaikyti Parlamentą. Kita vertus, jie tuoj pat skelbė, kad darbo

žmonės, atėję į Vyriausybę, norėjo įteikti peticiją, bet juos ten sumušė, areštavo, juos rūsiuose kankina... Aš atsimenu tuos aprašymus, tas nesąmonės, kai atsiradęs neva liudininkas pasakojo, kaip jį kankinę.

A.Nasvytis: Niekas jų nekankino. Aš juos apklausinėčiau, jie įteikė tokį suglamžytą lapelį be jokio parašo... Ten buvo ultimatumas atsistatydinti Vyriausybei, kadangi ji liaudžiai nepriimtina, ji liaudį skriaudžia. Buvo reikalavimas atsistatydinti Parlamentui ir Vyriausybei. Man tik įstrigo jų keista išvaizda – akys tokios stiklinės, lyg po narkotikų. Iškvietėm policiją, toji vieną jų nuvežė į blaivyklą, o paskui, kai mes, Vytautai, telefonu pasitarėm, tu sakei – varyk juos lauk...

V.Landsbergis: Taip taip, aš sakiau – varyk juos lauk, kad tik neateitų jų vaduoti.

A.Nasvytis: Tada aš paprašiau apsaugos vyrų, kad pervestų juos per aikštę ir kur jau nebebus žmonių – sakau – spirkit į užpakalį ir tegul lekia, kur nori.

V.Landsbergis: Kaip aš įsivaizduoju, jei būtų rimtai organizuota, mūsų lauktų nykus variantas. Jei jie per televiziją paskelbia, kad valdžia jau kita... Parlamentą išvaiko arba, kaip jie tikėjosi, kad jis iš baimės išsilakstys pats... O yra Vyriausybė, kuri priimtinesnė, kuri buvo ir už moratoriumą... Ir... mes tik dabar sužinojom, kad premjerė buvo Amerikoje pažadėjusi Bušui atidėti Nepriklausomybę dvejiems metams. Dabar Amerikoje išleista knyga „Aukščiausiam lygyje“ apie tuos įvykius. Štai ten ir rašoma, kad Prunskienė labai patikusi Bušui savo tokiu blaiviu, realistiniu mąstymu... Tai dabar man aišku, iš kur toks noras buvo tada perimti į savo rankas derybas ir visą Nepriklausomybės reikalą. Pasirodo, buvo sutarta... Jei premjerė būtų tą naktį į savo

postą grįžusi... O apie tas grįžimo peripetijas yra pasakojęs ne vienas ministras.

Įsivaizduoju tokią schemą – televizija yra Burokevičiaus, Jermalavičiaus, ir tų admirolų, kurie stovi už jų. Parlamento nėra. O Vyriausybė be premjero. Arba yra pavaduotojai, arba yra buvusi premjerė. Ir tada, esant tokiam pasirinkimui, kas geriau – ar Burokevičius, ar buvusi Vyriausybė? Matyt, geriau buvusioji Vyriausybė... kurią tauta puola garbinti, kaip išgelbėtoją. Čia kaip tam anekdote – kai yra geras policininkas ir blogas policininkas, tai visi myli gerą policininką ir tas galų gale viską atlieka, kaip Ševardnadzė atliko Gruzijoje.

V.Antanaitis: Tą naktį Vyriausybėje buvo įdomu... Apie vidurnaktį jau visi buvo susirinkę. Apie pirmą antrą, po šturmo jau... Buvo ir tie, kurie jau nebe ministrai, o tik ėjo pareigas. Stigo tik Šimėno. Romualdas atvyko, nors ir jis buvo jau ne vicepremieras.

R.Sikorskis: Kai atvyko, jie dar buvo vicepremierai, o AT sprendimas buvo priimtas apie pusę trijų. Tai jie sužinojo iš radijo premjero kabinete.

V.Antanaitis: Bet jis mums paaiškino, kad Šimėnas vykdė kažkokią specužduotį ir dėl to Šimėno nėra. Na, ir sėdim mes visi kaip be galvų. Oleka pradėjo lakstyti po ligonines, organizuoti paramą nukentėjusiems, Misiukonis išėjo į miestą tvarkos daryt... Mes keli čiupom Maskvos delegacijos sutikimą organizuot. Ir paskui, rodos, apie 4 valandą, aš jiems sakau, kad mes nieko negalim daryt... Romualdas nustebo ir klausia, ar visi susirinko. Sakau – visi, bet nėra premjero, ir mes nieko negalime daryt. Paskui Darius su Algiu išėjo į Parlamentą ir jau apie 5 valandą pasirodė ponias Prunskienė, atsisėdo į savo kėdę, surinko, kiek ten mūsų buvo... Kalba buvo maždaug tokia – Parlamentas pasimetęs, su-

trikęs, premjero nėra. Paklausiau – kur premjeras? Ji labai detaliai papasakojo, kur jis yra, pasakė mašinos numerį ir kas jį paėmė nuo Turniškių vartų... Ir sako maždaug taip – vyrai, renkam premjerą iš čia esančių, ir pradedam veikt. Ponas Kūris pirmas jai pasakė – ponia, Jūsų vieta šiandien yra Parlamente, o ne Vyriausybėj...

Po to nuėjom į apačią arbatos gert. Apie šešias... Ji vėl tą pačią kalbą užvedė, kad reikia gelbėti valstybę ir taip toliau. Po to skambutis iš Aukščiausiosios Tarybos, ir mes sužinojome, kad premjeru paskirtas Gediminas, o vicepremjeru -Vaišvila. Ponia Prunskienė su Algirdu Brazausku susižvalgė ir per 10 minučių dingo iš tų rūmų. Tai yra faktas. Įdomu tik, iš kur ji taip tiksliai žinojo Šimėno dingimo aplinkybes?

A. Nasvytis: Jeigu ponia buvo grįžusi į Valakampius, kur jinais gyveno, tai paprasčiausiai budintys policininkai galėjo jai pasakyti...

V.Landsbergis: Toks variantas būtų buvęs pats pavojingiausias: savų rankomis... Nes tiesioginis perversmas, iš Maskvos atvežta kokia nors valdžia, ar Sakalausko vyriausybė nesudarytų reikiamo įspūdžio...

R.Sikorskis: Sakalauskas tvirtina, kad tokios vyriausybės jis nėra sudaręs.

V.Landsbergis: O Burokevičius vėliau Maskvoje yra davęs interviu, kad Sakalauskas meluoja, kad Vyriausybė buvo sudaryta.

R.Sikorskis: Būtų įdomu ministrų pavardes sužinoti.

V.Landsbergis: Reikėtų paklausti pono Sakalausko, jis dabar Vilniuj gyvena, aukštą komercinį postą turi.

R.Sikorskis: Jis man nepasakys tokių dalykų...

(„Veidas“, 1994, Nr. 3, p. 9-11)

A.Nasvytis: Šturmo metu tarp Vyriausybės ir Parlamento sekretoriatų buvo pastovus ryšys.

V.Antanaitis: Man tik neaišku, iš kur Vyriausybės rūmuose atsirado ir prie telefonų atsisėdo Gintaras Songaila?

V.Landsbergis: Aš jį pasiunčiau. Pats negalėjau visą laiką skambinti, aš turėjau skambinti ir į Vakarus, ir į Rusiją – Gorbacioviui, Jelcinui, mūsų bičiuliui Afanasjevui. Kažkur pasipainiojo Songaila, tai aš jį ir pasiunčiau į Vyriausybės rūmus išsiaiškinti – kokia ten padėtis.

R.Sikorskis: Man vienas niuansas vis tik neaiškus – kodėl mes, Vyriausybė, nesusirinkom vakare. Parlamentas tai buvo *in corpore*, o Vyriausybė išsiblaškiusi po visą miestą... O jeigu kelias būtų užkirstas, mes būtume tiesiog nesusirinkę. Mes jokio atsarginio varianto neturėjome.

A.Nasvytis: Mes tik naktį jau sutarėm dėl tų atsarginių variantų, numatėm kelias konspiracines vietas...

V.Antanaitis: Tik vieną dalyką jau buvom spėję padaryti – dvi dienas prieš tai susirinkę, pirštais susirodydami, rašteliais susirašydami, sutarėme, kad Saudargą reikėtų į užsienį išsiųsti. Ir išsiuntėm – per Lazdijų muitinę prasmuko – irgi, matyt, sovietų nesukoordinuoti dalykai.

R.Sikorskis: Taigi Vyriausybė nebuvo pasiruošusi tokioms ekstra padėtimis, mus galėjo paimti lengviausiai...

V.Antanaitis: O gal jie specialiai to nedarė, tikėdamiesi Vyriausybę palenkti į savo pusę ir ką nors iš jos suformuoti.

V.Landsbergis: Visada suveikia tokia okupuotos šalies žmonių psichologija – kad ir kas būtų, vis tik geriau savi, negu atvežti statytiniai. Taip ir Kubiliūno savivalda dirbo, ten buvo ir padorresnių žmonių, kurie bandė kažką geriau daryti nacių okupacijos metais. Galų gale ir sovietinis laikotarpis...

R.Sikorskis: O tą naktį Jūs kada parlamentarūs sukvietė?

V.Landsbergis: Aš irgi buvau parėjęs namo. Mes dar palikom neapsvarstytą Maskvos delegacijos klausimą. Man dėl to buvo labai neramu – aš du ar tris kartus prašiau Dementėjaus telefonu, kad jie skristų tiesiai į Vilnių, kad nesustotų Minske. Jis aiškino, kad jam reikia užėiti į namus pernaktuoti, kad jie iš ryto atvažiuos. O man širdyje gulėjo Tbilisio analogija, kadangi aš žinojau iš to tyrimo Maskvoje, deputatų komisijos išvada buvo labai panaši: tenai pavojinga padėtis, minia kelintą naktį budi, Vyriausybė užsidarius rūmuose, iš kažkur sugrįžta Ševardnadzė, ir Maskvos aerouoste jie tariausi, kad gal Ševardnadzei reikia tą naktį skristi tiesiai į Tbilisį. Tada jie pasiskambina į Tbilisį ir iš ten gauna oficialų nuraminimą, kad viskas ramu, galite išsimiegoti ir atskriskite rytoj rytą. O naktį skerdynės... Ir čia tas pats – mes Minske nusiprausim, išsimiegosim, o iš ryto atvažiuosim... Užjausim, kad taip atsitiko... Aš labai prašiau, kad jie jau vakare būtų Vilniuje, bet jie to nepadarė.

V.Antanaitis: Dar vienas įdomus momentas – kai jie atvažiavo, juk juos pasitiko Burokevičiaus kompanija. Šitaip buvo kai mes nuvažiavom į aerouostą, buvom aerouosto valdžios apgauti. Nuvažiavom prie vartų, o lėktuvo, sako, nėra. Paskui kažkas pašnibždėjo, kad jau lėktuvas nusileidęs, ir jūs čia esat kvailio vietoj... Tada mes iškart į mašinas ir važiuojam su policija tiesiai per aerouosto lauką. Tie keli šimtai jedinstvininkų stačiai puola po mašinom. Nuvažiuojam, prisibraunam prie lėktuvo... Tai gerai, kad Uoka ir aš turėjom įsimetę tuos liaudies deputatų pažymėjimus – juos saugumiečiams parodėm, tie susimėtė ir mus įleido į lėktuvą. Lėktuve jau Burokevičiaus kompanija beketinanti komisiją pasiimt. Aš ir anksčiau pažinojau Dementėjų, Oleiniką, Ter-

Petrosianą... Ir sakau jiems, kad mes įpareigoti jus paimt. Tada jie susimėtė – su kuo važiuot... Sako – mums reikia su tais ir su tais... Aš sakau – apsaugą garantuojam, normalias darbo sąlygas gausit. Jūs, sakau, esat oficiali valstybinė delegacija, o šita publika – tai visuomeninė organizacija... Ir Dementėjus liepė perkrauti lagaminus iš jedinstvininkų „Volgų“ į mūsų mašiną. Sėdam į mašinas su Lietuvos ir tarybinėm vėliavom, jedinstvininkai šaukia – „nie v tie mašiny sadities...“ Pradedam judėt, per petį pasižiūriu – visos juodos „Volgos“ iš paskos važiuoja. Galvojam – ką daryt... Vienas policininkas sako – vežam juos pro televizijos bokštą. Užsukom prie bokšto, ten keli tūkstančiai žmonių mus apsupa. Mus sekusios „Volgos“ išsyk kažkur dingo. Žmonės, mašinas apsupę, gilzes rodo, Oleinikas ir Dementėjus balti kaip drobė. Žmonės policininkai turėjo raminti, kad nesudraskytų visos šitos delegacijos. Paskui važiuom prie Aukščiausiosios Tarybos. O tie policininkai irgi velnių priešveitę – mašiną paliko prie tilto, iki Parlamento per minią brovėmės gal pusę valandos. Aplink kauksmas didžiausias... Policija skiria žmones į šonus.

V.Landsbergis: Tai buvo labai svarbu, kad juos aerouoste perėmėt jūs ir kad jie atvyko pas teisėtą valdžią, o ne pas perversmininkus.

V.Antanaitis: Taip, jie ketino važiuoti tiesiai į Šiaurės miestelį. Ten nuvykome po Aukščiausiosios Tarybos. Kartu važiuo dar Romualdas ir Butkevičius. Pasitiko ten keli karininkai ir dešimtdvidešimt automatininkų. Karininkai sako – „proidut tolko narodnije dieputaty...“ Teko išlipt, parodyti pažymėjimus, o Butkevičius liko sėdėt mašinoj kokias keturias valandas... Sušalo į ragą...

Ten Šiaurės miestely buvo susirinkusios visos karinės viršūnėlės – gynybos ministro pavaduotojas, Uschopčikas, Belousas,

„Alfos“ vadai be antpečių... Tų „Alfos“ vyrų ypač keistai atrodė akys – stiklinės nestiklinės, aš pirmąsyk tokias mačiau... Žiūri į tave kaip pro stiklą, o tavęs nemato. Žiūri kiaurai. Jie sako, kad kalbės tik su tais draugais, kurie iš Maskvos atvykę, o mums siūlo nešdintis. Čia įsimaišė Dementėjus, sakydamas, kad mes irgi Sąjungos deputatai... Ir mus išvedė į gretimą kambarį. Ten girdėjom, kaip kitam kambary jie derasi, paskui kariškiai išeina, matyt, pasitarti, po to vėl grįžta. Kokius penkis kartus. O prieš mus kokius porą sykių buvo tokia psichologinė ataka: pradžioj užleido gal trisdešimt-keturiasdešimt „katiušų“, kariškių žmonių, kurios gyveno Šiaurės miestely. Jos puolė mus reikalaudamos vaikų darželio ar dar ko, tai mes jas nukreipėm pas Grumadą. O paskui jau pats įdomiausias – kai ant mūsų užleido Gelbėjimo komitetą... Išėjo tie visi seni „perdylos“ prisisekę veteranų ženkliukus... Jie mus atpažino, pradėjom diskutuoti.

V.Landsbergis: Tai jūs juos pažinot?

V.Antanaitis: Matot, buvo kažkoks sąmonės aptemimas, užuot rašęs, įsiminęs ar fiksavęs... Ir Burokevičius – visi jie ten buvo... Į mūsų kambarį jų buvo suėję dešimt-penkiolika. Bet tiesiog nesusigaudžiau padėtyje. Galėjau pavardes užsirašyti, atsimenu, prisistatė vienas veikėjas iš Rokiškio. Jų ten buvo pilnas koridorius: trisdešimt ar keturiasdešimt. Jie ir prisistatė kaip Nacionalinio gelbėjimo komitetas.

V.Landsbergis: O tas iš Rokiškio lietuvis buvo? Atpažintumėt?

V.Antanaitis: Dabar nebeatpažinčiau gal...

V.Landsbergis: O prokuratūra nesidomėjo šitais datykais?

V.Antanaitis: Ne, visiškai nesidomėjo. Dar vienas įdomus dalykas. Paskui, kai AT buvo sudaryta komisija šitiems įvykiams

tirti, davėme parodymus apie tą naktį, viską įrašėme į juostelę. Po kelių dienų Žiemelis man sako, kad tu vienintelis taip kalbi, kiti visi tavo kolegos ar neprisimena, ar ką. Vėliau dar keli pradėjo prisimint, bet pasirodė, kad Aukščiausiojo Taryboj dingo tos visos juostelės, ką mes įkalbėjom...

Taip pat įdomu buvo ir vėliau, Latvių gatvėj. Kai Dementėjui skambino Gorbačiovas... Kadangi mes šalia sėdim, tai Dementėjus negali visiškai atvirai visko sakyti. Aiškino, kad kalbėjęs ir su viena puse, ir su kita, bet pabrėžė, kad mes esam teisėta valdžia. Buvo visokių šantažų – skambino iš Šiaurės miestelio ir klausė – ar tiesa, kad visa delegacija „perebita“? Aš nueinu – pažiūriu – visi gyvi, knarkia... Jie mat norėjo atsiųsti iš Šiaurės miestelio savo „apsaugą“. Aš skambinu Liubertui, Liubertas atsiunčia dar automatininkų...

Per visus susitikimus ant mašinos buvo dvi vėliavėlės. O paskutinis įvykis buvo Burdenkos įmonėj ant kalno; paprašiau, kad mane parvežtų namo persivilkti, nes žinojau, kad vakare susitikimas su kariškiais, reikia ir man uniformuotam būti. Kai grįžau iš namų, žiūriu – nuo mašinos nuimtos visos vėliavėlės. Čia, sako, Dementėjus davė tokią komandą, nes kariškiai trispalvės matyti nepageidauja. O paskutinę dieną buvo dar vienas nuotykis, nežinau (Landsbergiui) – ar su Jūsų žinia, ar ne. Skambina iš Aukščiausiosios Tarybos į Latvių gatvę ir sako – atvežkit juos dar syki į Aukščiausiąją Tarybą, mes juos paimsim kaip įkaitus. Čia tryliktos vakare buvo.

A.Nasvytis: Taip, ir aš tada šalia buvau...

V.Antanaitis: Aš ir sakau Dementėjui atvirai – dabar mes turim vykti pas pirmininką, bet ten yra tokių karštų galvų, yra ir tokia nuomonė, kad jus reikia paimti įkaitais. Taigi rinkitės. Tas

pasižiūrėjo tik piktai, nusikeikė ir pasakė – perduokit jiems, kad jei taip bus padaryta, tai jų galvos tikrai nulėks.

V.Landsbergis: Tiksliai neatsimenu, gal svarstant kieno nors ir buvo mestelta tokia versija, bet man iškart buvo aišku, kad čia nesąmonė. Gal ir galima buvo taip vaizduotis – kad kol mes juos turim, tai mūsų nepuls, o jeigu jie išvažiuos, mus tą pačią naktį gali vėl pulti. Jie kaip apsauga tarsi būtų... Bet juos jėga laikyti?.. Atsisveikinant susitarėm, ir jie iš karto atsiuntė naują komisiją, vadovaujamą Tarazevičiaus. Tas jau buvo geresnis.

A.Nasvytis: Man tai labai gerą įspūdį paliko Ter-Petrosianas. Kai mes su kariškiais derėjomės Latvių gatvėj, jis pasakė jiems – nepaprastosios padėties jūs neturite jokios teisės įvesti. Ir apie prezidentinę valdymą taip pat – čia reikalingas Parlamento sprendimas. Taip griežtai pasakė, kad generolai net pasimetė.

V.Antanaitis: Geriausią pokštą tada iškrėtė Kūris... Priėjo prie Uschopčiko ir klausia – ar Jums neatrodo, kad jūs būsite atpirkimo ožys? Tas išbalso visas kaip drobė.

R.Sikorskis: Labai pavargęs jis tada atrodė. Ir aš girdėjau savo ausim, kaip Uschopčikas sakė, kad jis nenorėjęs, bet jį priverstė... Ir jis tuos ponus iš Maskvos keikė.

V.Antanaitis: Belousas labai įžūliai elgėsi.

R.Sikorskis: Vienu žodžiu naktis buvo savotiška. Parlamentas buvo labai įdomus. Koridoriai. Aš žengiau per žmonių kūnus. Gulėjo taip, kad galima buvo ant nosies užlipti. Korespondentų marios. Jeigu ten kokia pavojinga padėtis, tai jie tik trukdytų... Buvo kokia 6 valanda ryto...

A.Nasvytis: Atėjom į AT norėdami būti visi krūvoj, kad niekas kontaktų tarp AT ir vyriausybės negalėtų nukirsti. Po to, Vagnoriaus vadovaujami, mes ten jau ir posėdžiavom...

V.Antanaitis: Vis tik man neaišku, nejaugi Maskvoj scenarijų rašė tokie žiopliai?

V.Landsbergis: Tiesa, jiems išėjo ne pagal planą... Jie manė, kad šaudys virš galvų, ir žmonės išsibėgios. Po to gavo komandą šaudyt į kojas. Kiek gi žmonių suluošintom kojom... Jei būtų šaudę į krūtinę, aukų būtų buvę šimtai... Be to, psichinis sukrėtimas toks, kad ir po kelerių metų sveikata nesitaiso, visai nežinomos kažkokios naujos ligos... Žmogus pusiau nedarbingas, nervingas, naktimis nemiega. Tai nepašalinamas dalykas.

R.Sikorskis: Už tai ir kareiviai iš fronto nenormalūs grįžta...

V.Landsbergis: Kodėl jie nepuolė Parlamento – sunku pasakyti. Čia galėtų daug Kriučkovas su Jazovu papasakoti, bet mūsų prokurorai negavo sankcijos juos apklausti. Mes žinojom vieno rusų karininko paleistą lakią frazę – jie nepuolė Parlamento todėl, kad ten buvo „per daug mėsos“...

A.Nasvytis: Bet prie televizijos „mėsos“ irgi buvo...

V.Landsbergis: Gal Gorbačiovas su Bušu ir buvo sutarę apsieiti be lavonų. Bet kai prie TV bokšto tai nepavyko, akcija ir buvo sustabdyta. Be to, Gorbačiovo archyve buvo rastas jo patarėjo raštelis apie visiškai nenumatytą Vakarų reakciją į Sausio 13 d. įvykius. Juk buvo planuota inscenizuoti „vietinės“ riaušės, kurioms vadovauja lietuvių nacionalistai, skriaudžiantys kitataučius... Vėliau įsikiša kariuomenė, viską sutvarko, ir ramu. Bet net Persų įlankos karo fone tai nepavyko. Itin staigus reagavimas – visų pirma Skandinavijos ir kitų šalių.

A.Nasvytis: Be to, jie, ko gero, nesitikėjo, kad vaizdinė informacija gali taip greitai pasiekti Vakarus. Čia jau Birulis nuostabiai suorganizavo, video pasiekė Helsinkį, ir viskas.

V.Antanaitis: Iš ministrų geriausiai buvo pasiruošęs Birulis.

V.Landsbergis: Kitas apsidraudimo variantas – Saudargas Varšuvoje, su įgaliojimais sudaryti egzilinę vyriausybę. Aišku, gal užsieny nelabai kas ją vertintų, bet jau reikalas švariai neatrodytų, atseit restauruotoje LTSR veikia teisėta, o ne okupacinė Vyriausybė. Labai svarbus šiuo atžvilgiu yra Fotejevo (Gorbačiovo) statytinis prie delegacijos) referavimas Gorbačioviui, kad čia nėra lietuvių tarpusavio konflikto, o yra karas tarp žmonių remiamos valdžios ir kariuomenės. Jis referavo sąžiningai...

A.Nasvytis: Gerokai vėliau, gal po metų, sužinojau, kad ir Jums (Landsbergiui) buvo siūloma skristi. Ar lėktuvas buvo paruoštas?

V.Landsbergis: Man iš tikrųjų siūlė skristi net du kartus. Iš anksto, jau artėjant įvykiams, sakė, kad tai galima padaryti. Ir paskui jau tą naktį.

R.Sikorskis: O kur skristi?

V.Landsbergis: Į Lenkiją... O kalbos paskui sklido visokios. Dabar neatsimenu tiksliau, reikėtų šią versiją patikrinti, bet kažkas iš Parlamento žmonių sakė, kad Prunskienė dėsčiusi, lyg mes jau susitarę, kad tokio pavojaus atveju vienas liekam Vilniuje, o kitas užsienyje. Ir dabar atseit toks momentas. Gaila, neužfiksavau, kas apie tai sakė... Bet faktas tai, kad buvo paruoštas mažas lėktuvas iš Kauno. Plačiau galėtų ponas Norvilas papasakoti, kaip jis tai buvo organizavęs.

R.Sikorskis: Koks Norvilas? Deputatas?

V.Landsbergis: Taip, tautos pažanga...

R.Sikorskis: Na, aš tokios versijos negirdėjau. Ir jei būčiau išgirdęs, būčiau nepatikėjęs. Nes tada visa sumanyta akcija būtų pasisekusi. Pirmas asmuo pabėga, tai ko ten dar miniai stovėt.. Tada ir aukos veltui.

(„Veidas“, 1994, Nr. 4, p. 4-5)

A.Nasvytis: O dėl Šimėno... Aš jį pažadinau telefonu. Jaučiu, kad jis mieguistas, sakau – važiuok į Vyriausybės rūmus, jau čia kvepia blogai. Kaip aš važiuosiu, sako, aš jau mašiną paleidau... Sakau, tu tik nesijaudink, aš tuoj atsiųsiu automobilį. Tik negarantuojau, kad tai bus tavo automobilis. Pažadinau apsaugos vyruką, kuris jį saugojęs buvo, ir liepiau važiuoti atvežti premjerą. Vėliau, kai jo nesulaukėm, berods, Romualdas pasakė, kad jei neatvažiuoja, matyt, turi kitą kokią nors spec. užduotį...

V.Landsbergis: Oficialią informaciją apsaugos vaikinai pateikė grįžęs – kad Šimėnas su šeima įsėdo į mašiną, bet kai išvažiavo į plentą, ten persėdo į kitą mašiną ir nuvažiavo nežinoma kryptimi. Po to ryte jis grįžo visiškai ligonis, vėliau buvo sanatorijoje porą mėnesių. Paskui buvo tyrimas, ir Šimėnas viską sklandžiai papasakojo. Matyt, pagal jo pasakojimą, jis buvo pervargęs, jį apėmė manija, kad jis yra tik žaisliukas kažkokiam dideliame plane ir kad netikėtų savo sprendimu jis kažkam supainioja kortas.

A.Nasvytis: Be galvos Vyriausybė vis tiek dirbo (mes tokioj būklėj išbuvom apie 6 valandas), nutarimus leidom toliau, kreipimusi į savivaldybes ir t.t.

R.Sikorskis: O paskui atėjo į posėdį du premjerai. Atėjo Šimėnas, depresioj verkdamas, ir atėjo Gediminas Vagnorius. Tada poną Šimėną aš, matydamas jo būklę, kaip vyriausias amžiumi, išvedžiau. Paskui grįžau, ir mes pradėjom dirbti – priėmėm nutarimą dėl laidotuvių ir t.t.

V.Landsbergis: Šimėnas pirmiausia atėjo pas mane. Ten jis šiek tiek pamiegojo, bet paskui, man nematant, išėjo... Apie tai, kad jis nebe premjeras, buvo išgirdęs per radiją. Tada ir nutarė važiuoti atgal į Vilnių.

R.Sikorskis: Bet jis norėjo premjeriauti, sakė – aš premjeras.

V.Landsbergis: Jis labai norėjo būti nepašalintas ir nesi-
jaust kažką blogai padaręs. Antrąją dieną mano kabinete jis parašė
pareiškimą, kad atsistatydina. Tas pareiškimas niekur nebuvo skelb-
tas, nes jau neturėjo ir prasmės – iš tikrųjų jis jau buvo atleistas, kaip
nežinia kur esantis ir negalintis vykdyti savo pareigų... Tai daugiau
buvo psichoterapinis pareiškimas – jam nuo to palengvėjo.

R.Sikorskis: Matot, čia reiktų vieną kartą išsiaiškinti iki galo.
Daugelis žmonių mano, ir preskonferencijose minima, kad ponas
Gediminas buvo paskirtas laikinai, iki kol grįš Šimėnas. Kalbama
apie valdžios uzurpavimą...

V.Landsbergis: Tais dalykais bandoma spekuliuoti iki šiol.
Aš apie tai jau ne sykį aiškinęs: buvo taip. Pirmiausia mano buvo
pasiūlyta ir nubalsuota atleisti Šimėną iš pareigų, kaip „nežinia
kur esantį ir negalintį eiti pareigų“. Dar nebuvo nei svarstoma, nei
balsuojama – kas vietoj jo... Pirmoji procedūra buvo atlikta, tada
aš pasiūliau Vagnorių... Ir tada pasigirdo balsų – o kas bus, jei grįš
Šimėnas? Buvo sakyta, kad Šimėnui atsiradus, gali tekti Vagno-
riui pasitraukti, ir Šimėnas toliau eis pareigas. Bet šis svarstymas
buvo mano paties pasiūlyta improvizacija. Jokio teksto ar nuta-
rimo nebuvo. Faktiškai balsuojama buvo už du atskirus dalykus
– Šimėnas atleistas ir Vagnorius skiriamas ministru pirmininku,
nenurodant jokių sąlygų – kad laikinai ar panašiai. O paskui ne-
maža politikų labai negražiai šia tema spekulioavo, nors jie matė,
kokia yra Šimėno būklė. Tokia Vyriausybė negalėtų funkcionuoti
net ir normaliom aplinkybėm esant. Vėliau aš sakiau, kad apskri-
tai absurdiška grįžti prie to reikalo, nes jau buvo priimti įsakai dėl
atleidimo ir naujo premjero paskyrimo.

Po 13 dienos įtampa nesumažėjo. Man atrodė, kad pavojus yra
lygiai toks pats ir bet kokių momentu gali pratrūkti iš naujo... Nes

visi kariškiai, kurie atliko tas žudynes, ir toliau galvoja ir jaučia taip pat, kaip jautė. Be to, jie yra dar blogesnėj padėty – vien iš desperacijos gali imtis nenumatytų veiksmų. Mat Gorbačiovas, kaip jie sakė, juos išdavė, susvyravo. Mat trečią dieną Gorbačiovas padarė pareiškimą, kad teisėtos valdžios smurtu esą negalima versti.

V.Antanaitis: Įtampą aš jaučiau visą laiką, iki pat pučo.

V.Landsbergis: Taip, tada jie pakeitė taktiką, pasitelkė OMON'ą – teroristų gaują, kurią labai norėjo pavaizduoti kaip vietinę, neva tai Lietuvos policijos padalinys... Bet juk juos maitino, išlaikė Sovietų vidaus kariuomenės divizija, Žitnikovo divizija, tai jie Žitnikovui ir priklausė – tokia buvo mūsų nuostata. Mes teigėm, kad tai užsienio teroristų būrys ir per jį Sovietų Sąjunga vykdo teroristinę politiką, o parlamente, kuris šiuo klausimu buvo gana vieningas, vis dėlto buvo ir keistų dalykų. Kai kurie parlamentarai iš Centro buvo nusiteikę prieš Jazersko kuopą, kuri buvo dislokuota trečiuosiuose rūmuose. Esą puls juos, tai ir visiems parlamentarams galas. Taip pat dėl pasieniečių... Dėl sienos gynybos – kad mes erzinau Maskvą.

A.Nasvytis: Arba piktinosi, kodėl statomos barikados aplink Parlamentą.

V.Antanaitis: Bet aš gyvenu name, kur anksčiau gyveno Švedas, Jankelevičius, daug karininkų... Po sausio 13 pastebėjau, kad dauguma karininkų nėra Burokevičiaus pusėje.

V.Landsbergis: Jankelevičius buvo labai savotiškas deputatas, jis sėdėjo tarsi ant dviejų kėdžių. Ateina čia, posėdžiauja, paskui eina ten... Jis buvo Burokevičiaus Centro komiteto politbiure. Ir aš jam kelis kartus sakiau – ponas Jankelevičiau, jūs nuspręskite, kieno jūs pusėj... Jis aiškindavosi, kad su anais nieko bendra neturįs, kad anie jį tik šiaip į sąrašus įrašė ir viskas...

EPILOGAS

(Baigę pokalbį buvę ministrai ir buvęs AT pirmininkas dar nesiskirstė; begerdami arbatą nejučia nuo sausio 13 prisiminimų persoko į šias dienas)

R.Sikorskis: Štai, atrodo, jau treji metai praėjo... Aš dabar nesu labai užimtas, tai vis ar skaitau kokią knygą, romaną, ir vis lyginu su sausio 13. Ta naktis... kai jau mirsi ir eis prieš mirštant paskutinis filmas (aš keliskart jau patyriau klinikinę mirtį, tai tą jausmą žinau), tai šis įvykis turbūt ryškiausias. Man ši diena ir kita turbūt yra kulminacinės, ir savo skausmu, ir savo pergale.

Pasirodo, žmogus yra neišsemiamas. Viską galima atlaikyti, kai yra kilnus ir geras tikslas.

Dabar mano nervai jau nebeatlaiko. Dabar jau kitokie laikai. Baisu į bet kokią įstaigą nueiti. Labiausiai bijau eiti į Finansų ministeriją, ten baisiausia netvarka ir nesusigaudymas... Taip pat į bankus. Na, ir į savivaldybes. Vilniaus dar nieko, na, bet Kauno savivaldybė... Ypač blogi reikalai yra privatizacijos ir turto grąžinimo srityje. Toks pasityčiojimas iš žmonių, kuriems grąžina turtą... Iš tremtinių. Priima, pvz., potvarkį meras... Prieš tai reikalą svarsto turto grąžinimo komisija. Tarp komisijos išvadų ir mero potvarkio – trijų mėnesių pertrauka. Potvarkiui parašyti tereikia dviejų sakinių, kad tau grąžintas turtas natūra... Tai rašant, dar suklysta – „natūra“ ne taip parašo, vėl du mėnesius lauki, neši į posėdį, kad klaidą ištaisytų. Po to tas žmogus turi baladotis po butų ūkio tarnybas, kariauti su nuomininkais, eiti į inventorizacijos biurus. Visa tai turėtų biurokratai atlikti, o žmogui įteikti popierius ir išgerti su juo taure šampano, pasveikinti savininką...

Atsiprašyti, kad per vieną naktį viskas buvo atimta, o šeimininkas už durų išspirtas...

O dabar, žinot, kaip biurokratai sako, ypač Kaune: „Gavo tur-
tą, tai tegu dabar palaksto...“

A.Nasvytis: Ir Vilniuje tas pats.

R.Sikorskis: Bet Kaune labiau. Vilniuje seniūnijos, tai yra šiek tiek daugiau tvarkos. O Kaune būtų ūkio valdybos. Žmonės valdybose nuolat keičiasi, prisiima kyšių ir išeina... Anksčiau buvo aiški sistema, nuneši kam nors porą butelių, ir viskas aišku. Dabar visai nebeaišku, nei kam, nei kiek nešti...

Bet Jūs įsigilinkit, koks Lietuvoje vyksta turto grąžinimas, ko-
kie Lietuvoje bus savininkai. Grąžina, tarkim, trijų aukštų namą... Antram, trečiam aukšte būtų negrąžina. Grąžina pirmame, kur dažniausiai parduotuvė... Žemės po namu irgi negrąžina. Žemę duos kur nors už miesto. Už gyvenamą plotą duoda kompensaci-
ją. Tai koks čia savininkas? Ir kaip tokį namą ateityje reikės valdy-
ti? Stogas prakiurs – kam mokėti?

Mano marčios mama Utenoj turėjo šešių butų namą. Atsi-
untė raštą prieš Kalėdas – žemės ten buvo 10 arų – negrąžins;
nuomininkai irgi nesutinka išsikelti... Tai jai pasiūlė 4000 litų ir
net neparašė – ar iškart sumokės, ar išmokės per 10 metų. Mo-
teriškei 85 metai, penkiolika metų prie Laptevų jūros už tai, kad
buvo Utenos pašto tarnautoja...

V.Landsbergis: Na, o dabartinė nomenklatūra perkasi kul-
tūros namus už tūkstantį talonų. Arba, pavyzdžiui, Radvilų dva-
ras Taujėnuose – visas kompleksas su parku buvo privatizuotas
už 12 000 litų.

Todėl, kad pagal dabartinį įstatymą pirmumo teisę įsigyti ob-
jektą turi vietinis viršininkas. Taip pat įmonių, pramonės objektų

direktoriai. Procedūra paprasta – pirmiausia subankrutinti, o paskui pusvelčiui privatizuoti... Net laikraščiai rašė, kad kombainą „gali“ už 3 litus įsigyti.

R.Sikorskis: Čia vyksta šėtono procesas.

V.Landsbergis: Čia skubotai skaičiuojamas laikas, galvojant taip – turime dar kokius metus laiko, turim skubiai viską susiplėšt. O kiti paskui tesižiūri... Ir viskas „teisėta“. Valdžia – žmonių išrinkta. Paskui niekas nepatikrins. Objektas perparduodamas net po kelis kartus, ir visi pėdsakai dingsta.

R.Sikorskis: Taip, sąlygos plėsimui idealios. Tokių turbūt niekur nebuvo.

A.Nasvytis: Na, kodėl... Piratai plėsdavo...

R.Sikorskis: Na, piratai... Juk jie patys dirbo, rizikavo, drebėjo.

A.Nasvytis: Rimta aristokratija buvo tik rusų. Na, gal jie ir skriaudė tuos baudžiauninkus, ūkininkus. Bet anglų aristokratija tai kas – visi iš piratų...O kokie Kenedžiai? Ar ne per prohibiciją pralobo?

R.Sikorskis: „Kartą Amerikoje“ arba „Krikštaitėvis“ – baisūs filmai, bet Lietuvoj jau dar įdomiau... O už žemę dabar duoda 1000 litų už hektarą. Kompensacija. Tai už vieno kambario butą „gali gauti“ didžiausią ūkį. O žemės nedirbamos. Čia ir mūsų anūkai vargu ar beatnarplios, teisybės beieškodami. Taip viskas supainiota. Kaimas dabar pasiutęs. Ir miestas irgi. Bet visi bėdą verčia Landsbergiui, sako – jis viską sugriovė. Nuvažiuoju pas gimines, tai bijau pasakyti, kad priklausau konservatoriams.

A.Nasvytis: Tai kokie čia tavo giminės?

R.Sikorskis: Normalūs Sovietų Lietuvos piliečiai. Ne nomenklatura. Jie turėjo tvarką, normalų gyvenimą. O dabar reikia pačiam kovoti už savo būvį. Ir visi pikti.

Arba kaime... Irgi Landsbergis kaltas... Buvau neseniai vienam rajone. Tai sako – matot, ponai, anksčiau mes žinojom, kaip gyvent. Žinojom, kiek galim pavogti šieno, iš kur, kiek ano... Dabar, sako, viską atėmė... Ot ir paaiškino... Ir įmonėse darbininkai viską pasiimdavo. Prekybininkai ir dabar viską ima. Kaunas visas buvo aprūpintas nelegaliai -šokoladas, cukrus, mėsa, viskas pigiau...

Kaunas išėjęs gerą mokyklą. Ypač prie Hitlerio ir Stalino. Aš padėjau savo tėvui ir dėdei. Vienas maisto fabrike dirbo, kitas alaus bravore. Ir visi tempė, kas tik galėjo... Ir ši mokykla taip įlindo į kraują, kad neišmesi.

V.Landsbergis: Tariamas dešiniųjų „griovimas“ dėl to ir buvo sumanytas – kad kuo greičiau atsirastų savininkas ir pats saugotų savo turtą.

R.Sikorskis: Aš irgi buvau romantikas ir galvojau – sukursim savininko tipą. Nes be jo nieko nebus...

(„Veidas“, 1994, Nr. 5, p. 10-11)

Pokalbį užrašė V. V. Landsbergis

PRISIMINIMAI APIE SAUSIO TRYLIKTAJĄ

(Iš žurnalo „Veidas“, 1994 m., Nr. 2, 3, 4, 5)

2006 01 09. 1.75 sp. l. Tiražas 1000 egz. Užsakymas Nr. 26
Spausdino UAB „Baltijos kopija“, Kareivių g. 13b, LT-09109 Vilnius